

УДК.330.341.1

СТРУКТУРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ясенова І.Б.

У статті визначено місце і роль податкового регулювання як важеля податкового механізму, який визначає економічний вплив на інвестиційні процеси, запропоновано структурну модель податкового регулювання інноваційної діяльності яка включає такі взаємопов'язані елементи як суб'єкт, об'єкт, принципи, стратегію і тактику, інструментарій, моделі, методи і функції

Вступ. Одним з важливих опосередкованих механізмів впливу і стимулюючого регулювання інноваційних процесів є державна податкова політика, яка, використовуючи різні інструменти, важелі, методи, способи, сприяє забезпеченню збалансованого економічного розвитку національного господарства, оптимальному використанню ресурсів, стимулюванню інновацій, інвестицій та підприємницької активності платників податків.

Податки є інструментом реалізації державної політики економічного зростання за якої акцент робиться на створенні режиму податкового сприяння або для всіх суб'єктів національної економіки, або за принципом селективності державної політики: для підприємств пріоритетних видів економічної діяльності, для експортерів у цілому або експортерів конкретних видів продукції, для суб'єктів малого бізнесу, для інноваційно активних підприємств, для іноземних інвесторів тощо.

Аналіз досягнень та публікацій. Важливість проблеми ефективності податкових відносин держави з господарюючими суб'єктами породжує увагу до неї у наукових працях вчених економістів багатьох країн світу у всі часі формування світової теорії та практики оподаткування. Теоретичні та практичні аспекти вивчення цієї проблеми знайшли відображення у наукових роботах таких українських вчених як: Амоши О.І., Андрущенко В.Л., Буркинського Б.В., Варналія З.В., Вишневського В.П., Веткина А.С., Горленка І.О., Гранатурова В.С., Дригі А.Б., Долгого О.А., Дубовик О.Ю., Захарченка В.І., Єфименко Т.І., Крисоватого А.Л., Кошук Т.Н., Лапко О.І., Лютого І.О., Ляшенко В.І., Мазура І.І., Мельніка Р.В., Поддєрьогіна А.М., Рєдькіна О.С., Серебрянського Д.І., Соколовської А.М., Тарангула Л.Л., Філіппової С.В., Чухна А.А., Шаблістої Л.М., Ярошенка Ф.О., інших.

Побудова ефективної податкової системи України особливо актуальна в умовах реформування економіки, внаслідок того, що неможливо проведення якісних реформ без прогресивних змін у цій системі, пошуку шляхів вдосконалення процесу оподаткування і адаптації його для інноваційно активних підприємств.

Разом з тим, неприпустимо недооцінювати регулюючу функцію податків, кваліфіковане використання якої дозволяє залучати інвестиції в реалізацію інноваційних проектів (програм), впливати на структурну перебудову економіки щодо розширення її інноваційної сфери.

Недостатнє дослідження питання щодо регулювання активністю інноваційних процесів у підприємницькому середовищі України інструментами податкової політики, моделювання системи пільг і преференцій за етапами інноваційного процесу для учасників цих процесів, як платників податків, визначення пріоритетності їх стимулювання зумовили постанову теми статті.

Основні результати. Вважаємо, що основною причиною неефективного впровадження ринкових реформ в Україні є відсутність державного регулювання (управління) у соціальному та економічному розвитку країни.

Нестабільність податкового законодавства спричинюється численними уточненнями та поправками до чинного законодавства та підзаконних актів, особливо тих, які стосуються сплати податків, мит та обов'язкових платежів складністю розрахунків податків. Через складність та надмірну розгалуженість української податкової сфери виникла ситуація, коли майже всі підприємства здійснювали порушення податкового законодавства. Так, за період 2005-2010 рр. державні податкові органи відзначили, що здійснюється порушення законодавчих норм в середньому у 95,2% підприємств із загальної кількості підприємств на яких було проведено інспекції.

У 2010 р. податкові органи провели 203689 виїзних перевірок. Згідно отриманих результатів таких перевірок, загалом донарахованих податків зареєстровано на суму 4751565 тис.грн., кількість прострочених або неповних платежів досягло з податку на прибуток – 67088, з податку на додану вартість – 185018, з податку з доходів з фізичних осіб – 128417. У той же час, із 16107 скарг платників податків на територіальні органи ДПС, 3801 од. або 23,6% задоволені у повному обсязі, що свідчить про виключну ускладненість і розгалуженість податкового законодавства України.

У 2011 р. за результатами контрольно-перевірочної роботи підрозділами податкового контролю донараховано 12060,8млн.грн. податкових зобов'язань, з яких узгоджено 4252,4 млн.грн. (35,0 %) стягнуто до бюджету 2979,8млн.грн., що менше порівняно з 2010 роком на 134,1 млн.грн. [1].

Також протягом 2011р. суб'єктам господарювання, які порушували податкове законодавство при виплаті заробітної плати, донараховано понад 344 млн.грн. податку на доходи фізичних осіб та штрафних санкцій.

Функціонування податкової системи забезпечується сукупністю прийомів і правил, які в цілому є податковим механізмом, відповідного етапу економічного розвитку держави. В зв'язку з цим слід зазначити, що в період трансформації економіки України (яка почалася з 1992 р. і

дотепер), відбуваються радикальні зміни податкової системи і, відповідно, податкового механізму.

Економічна наука розглядає поняття податкового механізму з двох позицій – методологічного і методичного [2, с.27].

Методологічна характеристика податкового механізму розкриває його загальнотеоретичний зміст, який є характеристикою елементів податків, порядком стягування, а також прав, обов'язків і відповідальності учасників податкових стосунків. Методологічний підхід до визначення податкового механізму характеризують складові (важелі) податкового механізму (рис.1).

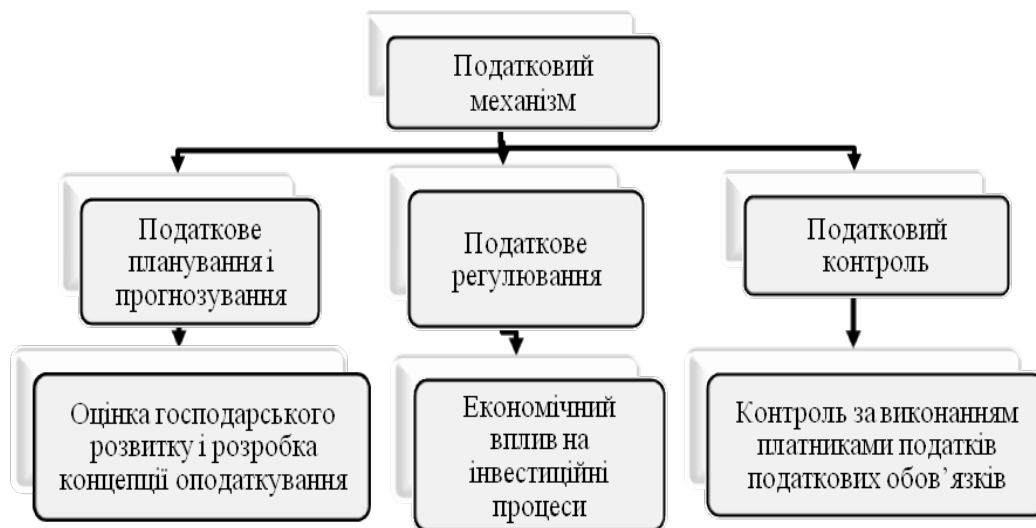

Рис.1. Складові податкового механізму

Податковий механізм нами досліджується, виходячи з методичних позицій, що розкривають практичний зміст цього механізму як конкретних податкових дій, з урахуванням специфіки сучасного стану економіки України, дії механізму мультиплікації, глибини і масштабності державного регулювання системи розподілу, соціальної та інноваційної орієнтації економіки.

Для підтримки інноваційно активних або інноваційно орієнтованих суб'єктів господарювання сучасні держави успішно застосовують податкове регулювання (рис. 1).

«Проте теоретичні дослідження і практичні розробки по проблемах податкового регулювання залишаються в тіні. Крім того, в сучасних наукових дослідженнях немає єдності в розумінні економічної природи самого поняття податкового регулювання і механізму його реалізації» [3,с.63].

Наведемо трактування цього терміну деякими вченими:

– «Податкове регулювання є системою особливих заходів в області оподаткування, спрямованих на втручання держави в ринкову економіку відповідно до прийнятої їм концепції економічного зростання» [4].

– «Податкове регулювання – заходи непрямой дії на економіку, економічні і соціальні процеси шляхом зміни виду податків, податкових ставок, встановлення податкових пільг, пониження або підвищення загального рівня оподаткування, відрахувань до бюджету».

– «Податкове регулювання - система спеціальних заходів в області оподаткування, спрямованих на втручання держави в ринкову економіку відповідно до прийнятої урядом концепції економічного зростання» [5,с.312].

Наведені вище визначення терміну податкового регулювання дозволяють сформулювати основні його ознаки:

– припускає наявність чіткою макроекономічною стратегії розвитку економіки;

– характеризується дією на інвестиційний попит і пропозицію через механізми непрямого оподаткування і надання податкових пільг інвестиційного характеру;

– визначається безперервним і відносно постійним в часі характером застосування;

– чинить вплив на соціальну сферу (екологія, соціальна інфраструктура тощо), розвиток перспективних видів економічної діяльності і малорентабельних, але життєво необхідних сфер виробництва і послуг, що активно впливають на структуру громадського відтворення.

На практиці використовують низку методів податкового регулювання наприклад: зміна складу і структури системи податків, заміна одного способу або форми оподаткування іншими, зміни і диференціація ставок податків, зміна податкових пільг і знижок, їх переорієнтація по напрямках, об'єктах і платниках, повне або часткове звільнення від податків, відстрочка платежу або анулювання заборгованості, зміна сфери поширення податків, інші.

Залежно від способів дії державне податкове регулювання розподіляють на дві сфери: податкове стимулювання і податкова заборона. Податкове стимулювання має на увазі застосування політики низьких податків, оптимізацію складу і структури системи податків, рівня податкового навантаження і ставок окремих податків, використання системи податкових пільг (надання податкових пільг і преференцій). Метою податкового стимулювання є дія на економіку в цілому, окремі її сфери, види економічної діяльності і соціальні процеси, а також на економічну поведінку платників податків. Основною формою прояви податкового стимулювання є податкові пільги.

Менш поширеною сферою державного податкового регулювання є податкова заборона, оскільки покликана стримувати розвиток окремих видів економічної діяльності та їх інвестиційну активність, переважно в цілях недопущення кризи надвиробництва, що рідко трапляється в сучасній вітчизняній економіці. На практиці податкова заборона

проявляється в застосуванні політики високих податків з використанням в цілому і вибірково високих податкових ставок, збільшенням переліку податкових платежів, з відміною податкових пільг тощо.

Податкове регулювання здійснюється державою при використанні прямих і непрямих податків, але, слід уточнити, що межа між цими двома видами податків умовна і залежить від можливостей перекладення цих податків у ціну продукції (послуг). Наприклад, прямий за визначенням податок на прибуток підприємств за умови перекладення його в ціну стає непрямим, а опосередкований по визначенню податок на додану вартість при неможливості включення його в ціну стає прямим податком.

Багатьма науковцями висловлюється думка про те, що саме прямі податки є одним з основних інструментів державного регулювання інноваційної діяльності. «Основним податком що виконує регулюючу функцію і що впливає на інвестиційну активність, являється податок на прибуток організацій» [6, с.11]. «Економістами визнано, що саме прямі податки, а серед них податок на прибуток, містять найбільші потенційні можливості для регулюючої дії на темпи, масштаби і напрями інвестиційної діяльності» [7, с.83].

На нашу думку, податкове регулювання інноваційної діяльності в Україні не повною мірою забезпечує належну підтримку цієї сфери економіки. Головна причина, криється в розрізненості заходів, що проводяться відносно підтримки інноваційно активних господарюючих суб'єктів, відсутності єдиної стратегії створення умов інвестиційної привабливості щодо інновацій в країні.

В цілому за результатами дослідження вважаємо, що податкове регулювання інноваційною діяльністю (ПРІД) на державному рівні представляє собою сукупність законодавчо встановлених прийомів, заходів, правил, процедур, методів, які використовує держава для оптимізації оподаткування інноваційно активних економічних суб'єктів, забезпечення ефективних стимулів їх діяльності, і пов'язаний з формуванням, розподілом і використанням державних податкових надходжень.

Структурно функцію податкового регулювання можна зобразити як модель, яка включає такі взаємопов'язані елементи суб'єкт, об'єкт, принципи, стратегію і тактику ПРІД, інструментарій, моделі, методи і функції (рис. 2).

Висновок. У концептуальному підході щодо податкового регулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання в Україні, який пропонується, здійснено спробу визначити ряд базових складових (важелів) податкового механізму, методів і засобів рішення його стратегічних завдань.

<p>Мета податкового регулювання інноваційною діяльністю (ПРІД): розробка і реалізація заходів формування податкової політики, що забезпечує створення середовища і податкових стимулів регулювання ефективністю інноваційної діяльності</p>
--

Суб'єкт ПРІД – носій прав і обов'язків, який володіє податковим суверенітетом в межах законодавчо встановлених повноважень
Об'єкт ПРІД – податкова система держави в цілому та її окремі елементи
<p align="center">Принципи ПРІД</p> <ul style="list-style-type: none"> - стимулювання науково-технічного та інноваційного розвитку; - стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційно-інноваційної активності; - обов'язковість; стабільність; соціальна справедливість; рівномірність сплати; нейтральність; - економічна обґрунтованість; рівнозначність і пропорційність; компетенція; доступність; фіскальна достатність.
<p align="center">Стратегія ПРІД</p> <p>– сукупність перспективних напрямів і способів рішення завдань з побудови податкової системи, пристосованої до інноваційної економіки</p>
<p align="center">Тактика ПРІД</p> <p>– сукупність поточних заходів податкової політики і способів рішення завдань, пов'язаних з управлінням і вдосконаленням податкової системи з виділенням акцентів на особливості суб'єктів інноваційної діяльності</p>
<p align="center">Інструментарій ПРІД</p> <p>– кількісний і видовий склад податків, категорії платників податків, основні елементи податку (об'єкти оподаткування, податкові бази, податкові ставки, податкові пільги, порядок і термін сплати податків, податкові санкції тощо)</p>
<p align="center">Методи ПРІД</p> <p>Загальні: управління, інформування, консультування, надання пільг, контролювання, примушування; Спеціальні: регулювання співвідношення прямого і опосередкованого оподаткування; податкові повноваження різних рівнів; податкове навантаження по видах економічної діяльності; введення податкових пільг або їх відміна; диференціація податкових ставок</p>
<p align="center">Моделі політик ПРІД</p> <ul style="list-style-type: none"> - максимальних податків (фіскальний, фіскально-розподільчий тип); - мінімальних податків (регулюючий, фіскально-контролюючий тип); - збалансованих податків (фіскально-регулюючий тип).
<p align="center">Функції ПРІД</p> <p>фінансова – забезпечення інноваційно активних суб'єктів господарювання фінансовими ресурсами; економічна – регулювання економіки; підтримка сталого економічного зростання; стимулювання інвестицій та інновацій; соціальна - вирівнювання доходів населення; контрольна – перевірка ефективності господарювання; дієвості залучаємих інструментів; усунення можливості мінімізації податків.</p>

Рис.2. Концептуально-структурна модель податкового регулювання інноваційної діяльності

Це дозволить обґрунтувати необхідність корегування сучасного податкового регулювання для підвищення підприємницької активності та зростання виробництва на інноваційних засадах.

Література:

1. Електронний ресурс документів Державної Служби Статистики України. Режим доступу: – /

ukrstat.org/uk/operativ/operativ2011

/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/vvp_kv2011_u.htm.

2. Базилинская Е. Некоторые аспекты бюджетно-налоговой политики в современных условиях / Е. Базилинская // Экономика Украины. – 2004. – №4. – С.26-30.

3. Девришбеков А.И. Особенности налогового регулирования страхового рынка на современном этапе /А.И.Девришбеков // Финансы и кредит. – 2009. – № 19 (355). – С. 60-67.

4. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь/ Б.А.Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М.: Инфра-М, 2006. – 240 с.

5. Барулин С.В. Теория и история налогообложения / С.В.Барулин. – М.: Экономист, 2006. – 319с.

6. Игнатова Н.А. Налоговый механизм стимулирования инвестиционных процессов в России: дис...канд. эконом.наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Н.А.Игнатова. – М, 2008. – 179 с.

7. Дадашев А.З. О налоговой политике в контексте формирования инновационной модели экономического роста / А.З.Дадашев// Финансы и кредит. – 2008. – № 34 (322). – С. 81-86.

Abstract

Jasenova I.B.

Structural modeling of the tax management

In the article is certain place and role of the tax adjusting as a lever of tax mechanism which determines economic influence on investment processes, the structural model of the tax adjusting of innovative activity (TAIA), which includes such associate elements as a subject, object, principles, is offered, strategy and to the tactician TAIA, tool, models, methods and functions.